

**PETRAŠ, RENÉ – PETRŮV
– SCHEU, HARALD,
CHRISTIAN (EDS.):
MENŠINY A PRÁVO V
ČESKEJ REPUBLICE.
PRAHA: AUDITORIUM,
2009. 807 S.
ISBN 978-80-87284-00-1
(RECENZIA)**

**DENISA MADULOVÁ
PRÁVNICKÁ FAKULTA,
UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE**

ÚVOD

Právne postavenie národnostných menšín na Slovensku je už dlhodobo a obzvlášť v súčasnosti jednou z najdiskutabilnejších tém tak na politickej, ako aj na vedeckej scéne. Táto aktuálna problematika, ktorá je súčasťou nášho každodenného života, je vďaka autorskému kolektívu odborne spracovaná v monografii *Menšiny a právo v Českej republike*. Táto kolektívna monografia sa zameriava predovšetkým na postavenie menšín v Českej republike, ale značnú pozornosť venuje danej problematike aj v okolitých štátoch, ako aj na medzinárodnej úrovni. Kniha pozostáva z ôsmich kapitol a na záver je obohatená o konferenčné príspevky týkajúce sa aj problematiky reštitúcie židovského majetku po druhej svetovej vojne s podrobným a zaujímavým opisom danej problematiky, počnúc jej prípravou v priebehu druhej svetovej vojny až do vyrovnania sa danou problematikou v Českej republike po roku 1989. Pozornosť si zaslúži aj príspevok o medzinárodnoprávnej ochrane menšín a práve sebaurčenia, ktoré inštitúty nepochybne otvorili nové dimenzie po I. svetovej vojne, keď dodržiavanie právnych noriem o ochrane menšín bolo garantované ich vymáhateľnosťou prostredníctvom Rady Spoločnosti národov a Stáleho medzinárodného súdneho dvora a keď sa všeobecnou uznanou zásadou stala zásada práva národov na sebaurčenie. Ako aj R. Petráš konštatuje v úvode tejto monografie, otázka postavenia menšín nie je len otázkou právnou, ale aj ďalších odborných disciplín a vyžaduje si rozsiahle skúmanie tak z historického, sociologického hľadiska, ako i z hľadiska ďalších spoločenskovedných disciplín.

PROBLEMATIKA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN V ČESKEJ REPUBLIKE

V prvej kapitole venovanej definícii národnostnej menšiny autori stručne, ale výstižne vyzdvihli túto problematiku tak z hľadiska českých právnych dejín, kde autor hodnotí aj mieru úspešnosti vyrovnania sa s vyššie uvedenou problematikou, ako aj z hľadiska aktuálneho právneho poriadku Českej republiky a v neposlednom rade aj na úrovni medzinárodného práva poukázaním na absenciu právne záväznej definície národnostnej menšiny na medzinárodnej úrovni.

V ďalšej kapitole nasleduje historická exkurzia až do roku 1989, v rámci ktorej autor vyčerpávajúco spracováva predmetnú tematiku, ktorá je nepochybne potrebná na komplexné pochopenie problematiky postavenia menšín. V rámci tejto kapitoly ponúka autor čitateľovi podrobný a súvislý opis danej témy z hľadiska historického obohatený hodnotením a poukazovaním aj na slabšie stránky československého právneho poriadku v menšinovej otázke.

V tretej kapitole predstavuje autor vývoj národnostnomenšinovej politiky v Českej republike po roku 1989. Venuje sa aj k okolnostiam a samotnému prijatiu menšinového zákona v Českej republike, ktorý sa však – ako autor uviedol – napriek niektorým snahám nestal akýmsi „kódexom“ práv národnostných menšín. Súčasťou tretej kapitoly je aj skúmanie jednotlivých menšín (autor sa venoval a vychádzal zo stavu menšín zastúpených v Rade vlády pre národnostné menšiny v roku 2007) z hľadiska historického s uvedením ich súčasných aktivít, resp. zastúpení tak vo sfére školskej, ako aj kultúrnej. Zaujímavým riešením podkapitoly je aj zoznam základnej literatúry uvedený pri každej národnostnej menšine, ktorý môže byť nepochybne prínosom a pomôckou čitateľovi pri orientácii a ďalšom štúdiu tej-ktorej národnostnej menšiny. Ďalej pojednáva o národnostnomenšinovej politike tak na úrovni štátnej správy, ako aj na úrovni samosprávy a poukazuje na činnosť, fungovanie Rady vlády pre národnostné menšiny a výborov pre národnostné menšiny, ako aj na niektoré negatívne zistenia vo veci zriadenia výborov pre národnostné menšiny a zameral sa aj na také dnes aj na Slovensku veľmi aktuálne oblasti ako vzdelávanie v jazyku národnostných menšín, používanie jazyka národnostných menšín a na kultúrne aktivity a médiá.

Špeciálnym menšinám, medzi ktoré táto monografia zaraďuje aj slovenskú, v Českej republike najpočetnejšiu menšinu, ktorá je z hľadiska historického, kultúrneho a teritoriálneho nepochybne najbližšia českému národu, sa venuje štvrtá kapitola. Ďalšej, v Českej republike pomerne početnej skupine, t. j. rómskej menšine sa venuje nasledujúca podkapitola. Riešenie postavenia rómskej menšiny je veľmi aktuálnou témou v našej republike a, bohužiaľ, je len v štádiu hľadania a skúšania vhodných opatrení, ktoré by aspoň

normalizovali súčasnú vyhrotenú situáciu medzi obyvateľmi Slovenskej republiky. Zároveň tretou, podľa knihy označenou špeciálnou menšinou, je židovská menšina, ktorá je síce menej početná ako predchádzajúce dve menšiny, avšak takisto zastáva dôležité miesto medzi menšinami. Zaujímavosťou tejto menšiny sú aj polemiky o tom, či ide skôr o náboženskú alebo národnostnú menšinu. Táto kapitola zachytáva danú problematiku skôr z hľadiska historického a sociologického.

Prehľad o právnom postavení národnostných menšín jednak z hľadiska ústavnoprávnej a jednak z hľadiska zákonnej úpravy podáva piata kapitola. Autorka rozoberá úpravu obsiahnutú v Listine základných práv a slobôd a v Ústave Českej republiky. Poukazuje aj na medzinárodnoprávnu úpravu postavenia národnostných menšín, na princíp rovnosti a zákaz diskriminácie, na rozdiel medzi menšinou národnostnou a etnickou. Pokračuje zákonnou úpravou, vyzdvihuje aj dôležitosť judikatúry Ústavného súdu, ako aj všeobecných súdov a dopĺňa túto podkapitolu nálezom Ústavného súdu ČR z oblasti rasovej diskriminácie. Právne postavenie príslušníkov národnostných menšín vo vzťahu k orgánom verejnej správy je obsiahnuté v druhej podkapitole. Autor podrobne rozpracoval problematiku práva na používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku z hľadiska správneho poriadku. Zaoberá sa aj právom na používanie jazyka národnostných menšín vo veciach volebných, vzdelávania, združovania sa a v ďalších oblastiach, pričom upozorňuje a poukazuje na terminologické nejasnosti v zákonoch, na nejednoznačné zákonné formulácie, ktoré spôsobujú interpretačné problémy, čím čitateľovi ozrejmi danú problematiku v širších súvislostiach.

MEDZINÁRODNÉ ASPEKTY OCHRANY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Šiesta kapitola s názvom Univerzálna ochrana národnostných menšín obsahuje opis prvých krokov ochrany menšín na vyššie uvedenej úrovni po rozpade Spoločnosti národov, t. j. po roku 1945, začiatky úsilia vybudovať tento univerzálny systém ochrany, ako aj výsledok snahy začlenenia ochrany menšín do Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Kapitola je obohatená citátmi príslušných právnych dokumentov v anglickom jazyku, čo mnohí čitatelia určite ocenia. Autor sa ďalej zameriava na Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, pôsobnosť a prax Výboru pre ľudské práva, pričom ponúka čitateľovi konkrétne prípady, ktoré VLP riešil, čím dáva možnosť oboznámiť sa okrem teórie aj s aplikáciou práva v praxi. Pokračuje stručnou charakteristikou Deklarácie OSN o právach osôb patriacich k národnostným, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám. Venuje sa aj postaveniu, vzniku, činnosti a zisteniam nezávislého experta pre záležitosti menšín. Ďalej podáva prehľad o medzinárodných zmluvách obsahujúcich úpravu ochrany menšín, o praxi Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie a o konkrétnych prípadoch rozhodnutých VRD týkajúcich sa príslušníkov rómskej menšiny na Slovensku. Rozoberanie činnosti jednotlivých medzinárodných organizácií je osobitne cenné, pretože aj v danom prípade na konkrétnych príkladoch približuje čitateľovi ich význam, dôležitosť a ich kontrolný systém.

Otázku ochrany národnostných menšín na regionálnej úrovni so zameraním sa na pôsobenie Rady Európy, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe a Európskej únie približuje ďalšia kapitola. Prvá kapitola predstavuje Radu Európy a poukazuje na začiatky a dôvody nedostatočnej prípravy právnych dokumentov týkajúcich sa ochrany menšín. Pokračuje obdobím po roku 1989 a skúmaním odporúčaní Parlamentného zhromaždenia, Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov a Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín. Autor ďalej ponúka čitateľovi konkrétne prípady (aj prípad sťažovateľov proti Českej republike) a rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva v oblasti jazykového práva a menšinového školstva. V druhej podkapitole s názvom Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe podáva prehľad o výsledkoch činnosti tejto organizácie so zameraním na Helsinský Záverečný akt, Viedenský a Madridský dokument. Ďalej pokračuje skúmaním Kodanského dokumentu, kde hodnotí jeho prínos a zaoberá sa aj inštitúciou Vysokého komisára pre národnostné menšiny (v súčasnosti na Slovensku často spomínaný v súvislosti s novým jazykovým zákonom). V tretej podkapitole sa autor zameriava na problematiku ochrany národnostných menšín v Európskej únii, v rámci ktorej poukazuje na neexistujúcu právnu úpravu ochrany menšín v zakladajúcich zmluvách a na dôvod tejto absencie pripomína staršie rezolúcie Európskeho parlamentu týkajúce sa ochrany menšín, ktoré však boli neúspešné. Ďalej sa venuje

Charte základných práv EÚ a podrobne analyzuje aj princíp zákazu diskriminácie. Siedma kapitola je obohatená anglickými verziami jednotlivých dokumentov ako odporučení, správ, rozhodnutí atď.

Posledná, ôsma kapitola, ktorá sa zaoberá menšinovou otázkou v ostatných štátoch, je zo systematického hľadiska rozdelená do piatich podkapitol. Prvá z nich sa venuje národnostným menšinám na Slovensku, pričom autorka začína priblížením predmetnej problematiky z medzinárodného hľadiska. Pokračuje krátkym historickým prehľadom od obdobia medzi svetovými vojnami, spomenutím ustanovení Saint-Germainskej mierovej zmluvy týkajúcich sa postavenia národnostných menšín, ktoré nepochybne otvorili novú dimenziu ochrany práv národnostných menšín. Obdobiu postavenia národnostných menšín po roku 1992 je venovaná podstatná časť tejto kapitoly, zahŕňajúc demografickú štruktúru obyvateľstva z hľadiska príslušnosti k národnosti, problematiku štátneho občianstva a skúmanie terminológie „národnostné menšiny a etnické skupiny“. Ďalej podáva prehľad o ochrane národnostných menšín z hľadiska ústavnoprávnej a zákonnej úpravy a analyzuje aj oblasť ochrany menšín z medzinárodného hľadiska so zameraním na bilaterálne dohody. Kapitola je završená hodnotením súčasnej právnej úpravy postavenia národnostných menšín na Slovensku. Druhá kapitola špeciálne pojednáva o rómskej menšine na Slovensku, ktorá je podľa štatistických údajov druhou najpočetnejšou menšinou u nás. Autorka sa v rámci tejto kapitoly zaoberá aj situáciou na východnom Slovensku v roku 2004, keď došlo k rozsiahlym nepokojom zo strany príslušníkov rómskej menšiny. Poukazuje na ich závažnosť, na opatrenia uskutočnené príslušnými štátnymi orgánmi a približuje nepokoje aj z právneho hľadiska. Vzhľadom na aktuálnosť národnostnej otázky a aktívnu politiku národnostných menšín na Slovensku sú tieto podkapitoly osobitne cenné a určite zaujmú širokú verejnosť. Nepochybne pozoruhodnou súčasťou monografie sú aj kapitoly zaoberajúce sa Švajčiarskom, ako aj pobaltskými republikami ako Lotyšsko, Estónsko a Litva, ale aj USA, kde už sám termín „menšina“ sa chápe v iných kontextoch ako v Európe.

ZÁVER

Táto kniha podrobne spracúva problematiku postavenia národnostných menšín v súčasnosti poukázaním aj na historické aspekty, resp. procesy, ktoré sformovali a ovplyvňovali vývoj ochrany menšín. Monografia je napísaná zrozumiteľným štýlom, avšak nie je jednoduchým čítaním, lebo predpokladá primerané vedomosti predmetnej tematiky. Určite osloví predovšetkým odborníkov, ale aj širokú verejnosť zaujímajúcu sa o danú problematiku a môžu ju využívať i pracovníci rôznych orgánov a inštitúcií zaoberajúci sa postavením a ochranou práv národnostných menšín.